

DE STOOMCONSERVENFABRIEK "NOORD-HOLLAND"

In dit artikel is gebruik gemaakt van een groot gedeelte van de tekst van een artikel uit Nederlandse Historiën, geschreven door wijlen dhr. A. Buma met als titel "De geschiedenis van de Stoomconservenfabriek te Medemblick" (dec. 1980).

Het artikel is aangevuld met aantekeningen uit een interview met wijlen de heren D. Rådecker en Joh. Kool door J.C. van Leverink.

In vele steden en wel speciaal welke men, noemt de "oude steden" treft men herinneringen aan van bedrijvigheden, welke vroeger in die steden plaatsvonden. Deze herinneringen bestaan dan meestal uit oude gebouwen of iets dergelijks, welke voor het uitoefenen van die bedrijvigheden werden gebruikt.

Veelal echter is niets meer overgebleven dan de verhalen van oudere mensen. Zo ook in de stad Medemblick. Aan het Vooreiland bijv. staat nog het gebouw, waar in vroegere jaren een zoutziederij was gevestigd.

Het was de rijke kaashandelaar Harmens (1860-1880), die kaas exporteerde vanuit Medemblick naar Engeland. Als zijn vrachtschip leeg terug voer uit Engeland, slingerde het geweldig op de golven van de Noordzee. Daarom laadde hij in Engeland bij de krijtrotsen zouthoudend gesteente als ballast (zgn. "crisp"), hetwelk in de zoutziederij in een grote koperen ketel van 5 m Ø met water werd uitgekookt. Men hield dan zout over, hetgeen gebruikt werd voor de kaasbereiding en groenten- en ansjoviszouterijen. Al deze bedrijven waren om en nabij de havens gevestigd. Doch van al deze genoemde bedrijvigheid is niets meer over.

Ook heeft de kaashandel in de stad Medemblick een grote rol gespeeld. Bekend is uit oude stukken, dat in het jaar 1775 er 's zomers tussen de 140 en 180 stapels Edammers per markttag werden aangevoerd.

Diverse grote kaashandelaren en -exporteurs hadden in Medemblick een opslagplaats voor dit produkt. Deze kaaspakhuisen waren meestal aan de Eilands of Pekelharinghaven, Vooreiland, Schans en Oudevaartsgat gevestigd. Het voormalige admiraliteitshuis aan de Schans heeft jarenlang als opslagplaats voor kaas dienst gedaan en is in 1962 gesloopt. Ook aan het Oudevaartsgat stond een groot kaaspakhuis, hetwelk in 1965 in elkaar is gestort en in het jaar 1976 is opgeruimd.

Verder speelde de zaadhandel een grote rol. In Medemblick woonden verscheidene grote zaadhandelaren. Meestal had elk van deze handelaren een opslagplaats voor het zaad.

Zo heeft dhr. Nico Houwert het pakhuis genaamd "Wiborg" laten bouwen op de plaats van de vroegere coöperatieve ansjoviszouterij. De pakhuisen waren aan de haven gesitueerd met het oog op het vervoer. Aan de Westerhaven stond het pakhuis van de firma De Beurs (later firma P. Visser). Ook het pand op de hoek van de Hogesteeg/Achtereiland, hetwelk later werd omgebouwd tot een woon-winkelhuis en thans bewoond door de familie Bijlsma, was van oorsprong een zaadpakhuis. Dan kennen we aan het Vooreiland het pakhuis "De Wolf", hetwelk gedurende vele jaren de opslagplaats van dhr. Harmsen is geweest.

Ook van het grootste bedrijf in Medemblick uit de jaren 1900 tot 1935 is niets meer overgebleven. Gedoeld wordt op de Conservenfabriek van de firma Kooy & Trompetter. Aangezien nog verschillende mensen, welke thans nog leven, op deze fabriek hebben gewerkt, lijkt het bijzonder Interessant op de geschiedenis van dit bedrijf nader in te gaan.

Rond het jaar 1900 exploiteerde dhr. Chris Gijzelaar bij de Oosterpoort een "Houtstek of Werf". Doch de laatste jaren werd de afzet steeds minder en omdat de tuinbouw in die tijd aan betekenis toenam, begon genoemde heer over een inmaakbedrijf te denken. Met een paar andere ondernemende Medemblickers, te weten de heren Raat en Schoutsen richtten ze een soort coöperatief groentenverwerkingsbedrijf op.

In de Medemblicker Courant van 10 februari 1906 vinden we het volgende dichtsel:

Medemblick komt op

In Medemblick, d'aloude stad,
Was steeds gebrek aan werk,
In jaren werd er niets gebouwd
Alleen een ROOMSCHE KERK

De VISVANGST levert niets meer op;
De SCHEEPVAART is vergaan;
De KAASMARKT, eertijds schoon in bloei,
Is lang reeds heengegaan.

Het INSTITUUT bracht weelde aan;
De VARKENSMARKT was groot
De HELLING was in grooten bloei;
Gedoemd is 't al ten dood.

Men trachtte nu een GASFABRIEK
Te maken in onz' stad
Vergeefs deed men daaraan het werk
De heel boel ligt plat.

Maar thans, thans heil van Medemblik
Wij krijgen een FABRIEK,
CONSERVEN is het elken dag!
Wij lachen ons nog ziek.

Een viertal is dan opgestaan,
Bepaald met heel veel geld,
Gekocht is reeds een mooi terrein
Vlak naast de groote belt.

De werkman staat met ongeduld
Om hand aan 't werk te slaan
Een honderdtal en dan nog tien
Zal aan 't conserven gaan.

Wij twijfelen niet of 't komt nu klaar;
Die 't oprichten staan vast!
Zij zijn schier alleen van de Raad,
Het geld ligt in de kast.

De boekenman is reeds benoemd,
De kok loopt langs de straat,
Machines komen weldra aan;
't Is vast geen loos gepraat.

De bakker lacht en heeft plezier
Bakt platen allen dag
En pain de luxe, en roggemeel
Gelakt op hoog gezag.

Ook nu nog is de Medemblikker zeer kritisch bij nieuwe plannen of ontwikkelingen, want op 17 februari 1906 vinden wij, als ingezonden stuk, het volgende lied:

Aan Onno van Conserve

Welk een geest, wat wondergave
Toondet gij ons in Uw lied
Wat talent moet in U schuilen
Daar gij zulke zangen biedt.

Hoe verruklijk en wat zalig,
Rollen Uwe woorden voort,
Ja, men voelt zich hooger zweven
Als men Uwen lierzang hoort.

Voor de a.s. St. Nicolaas heb
ik weder een mooie collectie
speciaal

RUITER SCHAATSEN,

geen verschillende merken, doch
heb alleen *het beste* wat in dit
artikel te verkrijgen is.

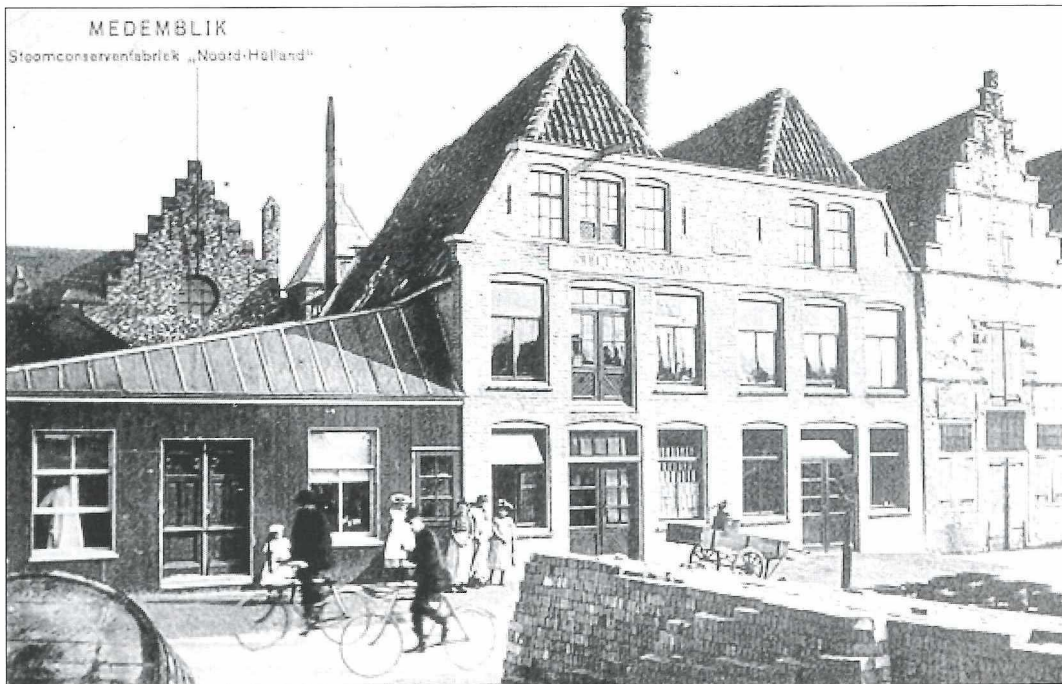
Zie de Etalage.

Beleefd aanbevelend,

R. Boekel,

Geen fabriek, O! groote dichter
 Waar Uw hart zoo zeer voor gloei
 Maar genieën, zoals gij zijt
 Brengen onze stad tot bloei.

Laat U dan nog dikwijls hooren,
 In deez' krant, maar neem dit aan,
 Neem een onderwerp, heel wat mooier
 Anders k...tsen wij er van.

Stoomconservenfabriek "Noord-Holland"

Aan de Oosterhaven, tussen Oudevaartsgat en Oosterpoort stonden een viertal pakhuizen, welke gezien de daarop voorkomende namen als Padang en Malang aan de Oost-Indische Compagnie hadden toebehoord. De twee oostelijkste daarvan, alsmede de houtwerf werden door de coöperatie aangekocht. De beide pakhuizen werden in 1906 omgebouwd tot conservenfabriek. Op en in de vloer van het oostelijkste pand werden de autoclaves geplaatst, terwijl het andere pakhuis werd omgebouwd tot vulkamer en keuken. Eén der bovenverdiepingen werd ingericht als blikmakerij en kuiperij. De voorgevel der pakhuizen werd geheel vernieuwd. Een grote stoomketel werd op het terrein achter de pakhuizen geplaatst alsmede een daarbij behorende hoge stenen pijp, terwijl aan de oostzijde van de pakhuizen een houten aanbouw werd ingericht als kantoor en magazijn. De naam welke aan het geheel werd gegeven was STOOMCONSERVENFABRIEK "NOORD-HOLLAND".

Het nieuwe bedrijf bleek na een paar jaar echter niet zo vlot te gaan als men aanvankelijk gedacht had. Men wilde het wel kwijt.

Als gegadigde kwam opdagen dhr. C. Trompetter van Noord-Scharwoude, welke aldaar een zuurkoolfabriek exploiteerde. Deze kocht de fabriek en als medewerker en bedrijfsleider kwam dhr. P. Kooy naar Medemblick. Na een paar jaar (1911) nam deze de fabriek over en exploiteerde het bedrijf verder onder de naam "Kooy & Trompetter".

Omstreeks 1913 werd er in een groot Nederlands dagblad een advertentie geplaatst, waarin een buitenlandse correspondent/boekhouder gevraagd onder nummer. Dhr. Rådecker, die een leerling geweest was van het bekende persbureau Vaz Diaz, solliciteerde op deze advertentie. Hij werd opgeroepen om te verschijnen in Alkmaar, alwaar hij een gesprek had met een aantal heren.

Maar uiteindelijk wilde Rådecker wel eens weten wat voor een fabriek het was en waar deze was gelegen. Toen hij te horen kreeg van Medemblick, toen zei hij: "Jezus, in dat stadje". Want zo'n hoge dunk had hij er niet van. Het bleek, dat hij één van de ruim honderd sollicitanten was. Toen hij terugging naar het station, was er één van de heren, die met hem meeliep en deze vertelde hem onderweg dat hij aangenomen was. Het was toen moeilijk voor hem om "nee" te zeggen en zó kwam Rådecker in Medemblick.

Na de overname werd de fabriek verbouwd en het houten kantoorgebouw afgebroken. Tussen Oosterpoort en de voorheen genoemde pakhuizen werd een geheel nieuw complex neergezet, hetwelk zou moeten dienen als kantoor, magazijn, blikmakerij en kuiperij.

*Kantoor: Links achter: Trijntje Boekel, daarvoor Nel Kooy
Rechts achter: dhr. Rådecker, daarvoor A. Buma*

Opzichter van de nieuwbouw was dhr. Steinmetz, bekend als opzichter van de Rijksgebouwendienst.

Steeds werd de capaciteit uitgebreid, welke uitbreiding in hoofdzaak betrekking had op de zuurkoolfabricage. Begon men aanvankelijk met een viertal putten voor het maken van zuurkool, nadien waren het er veertien. Enkele jaren na de nieuwbouw werd er achter het kantoor een zware dieselmotor geplaatst, welke een dynamo in beweging bracht, zodat de gehele fabriek op eigen elektriciteit kon draaien. En toen kwam de eerste wereldoorlog. Nederland bleef neutraal, maar leverde wel veel producten aan Duitsland.

Tijdens de oorlog van 1914-1918 werden talrijke varkens in Medemblick aangevoerd, welke op het Gedempte Achterom door slager Hart in het "zwarte pakhuis" werden geslacht. Het vlees werd door de conservenfabriek verder verwerkt, ingeblikt en geëxporteerd, vnl. naar Duitsland.

Ook de vraag naar conserven was groot, vooral vleesconserven, alsmede worst. Het bedrijf kreeg er daardoor een nieuwe tak van bedrijvigheid bij, namelijk het worst produceren. In verband daarmee werd het hoekpakhuis van de vier eerder genoemde pakhuizen aangekocht en omgebouwd tot een rokerij. Was het in het begin uitsluitend vlees-worst, dat gemaakt werd, later werd het ook mosselenworst.

Na afloop van de eerste wereldoorlog werd de rokerij omgebouwd tot een kuiperij. De productie van worst was afgelopen en men ging zich weer toeleggen op de conserven en zuurkool, en vatgroenten, zoals sperciebonen, snijbonen en andijvie.

In 1918 schafte men een grote vrachtauto aan. Een Duitse Adler, een zgn. "kettingwagen". En hierover wist mij oom Henk Kool het volgende te vertellen.

Adler vrachtwagen (foto: Oudheidkundige Ver. "Medenblick")

"Ja, deze "kettingwagen" moest zoveel mogelijk rijden en ik was de chauffeur. Dhr. Kooy was enorm actief en zorgde er voor, dat deze altijd beladen was. Was het niet voor onze fabriek, dan werd er wel voor anderen gereden.

In die tijd waren de wegen nog bijzonder slecht, de weg naar Amsterdam was eigenlijk een "paardenpaadje", zoals voorheen in de Brake, namelijk in het midden een ongeveer 50 cm breed klinkerstenen paardenpad met aan beide zijden met split verharde wegdelen.

Het was verplicht om altijd twee balken en een dommekracht mee te nemen, want moest je uitwijken voor een tegemoet komende auto of boerenkar, dan liep je grote kans dat je wagen opzij van de weg in de bodem wegzakte. Met behulp van de twee balken en de dommekracht kon je de auto weer op de weg krijgen.

De massieve banden waren op deze wegen een verschrikking. De rit van Medemblik, via Hoorn naar Amsterdam duurde 3 uur! Naar Haarlem duurde het 4 uur. De snelheid van deze Adler was plm. 17 à 18 km. per uur.

De verlichting bestond uit carbidlampen en was verschrikkelijk slecht. Als het donker werd, dan duurde het wel een uur, voordat men de carbidlampen had aangestoken. De ene keer kreeg de lamp te veel water, de andere keer weer te kort water. Ja, het was altijd een heel gedokter met deze lampen. De binnenkanten van deze lampen waren zwart geschilderd vanwege de eerste wereldoorlog. Hij schilderde de binnenkanten wit, hetgeen een hele verbetering was.

Bovendien gebeurde het herhaaldelijk, dat de pit verstopt was. Deze moest dan met een heel dun ijzer- of koperdraadje doorgestoken worden. Daarom had ik ook altijd een aantal dunne draadjes in mijn zak.

's Winters had ik nog een andere ramp, want dikwijls bevroor het water van de carbidlamp. Ik nam dan een oude lap, drenkte deze met benzine en stak deze aan en verwarmde hiermede de bevroren waterleidingen van de carbidlampen. Het was een gevaarlijk werkje en zó was er altijd wat.

Naar Amsterdam bracht ik veel conserven en ging dan via Haarlem naar Beverwijk, Heiloo en Alkmaar, waar ik nieuwe inmaak groenten afhaalde en naar Medemblik bracht. Op uren werd nooit gekeken en ik heb wel meegemaakt, dat ik op één dag wel drie maal naar Haarlem reed, dat de hele dag en nacht, in totaal zo'n 24 uur in touw was.

Eens op een morgen kwam ik om half zeven thuis, zette de vrachtwagen neer en dook gauw in bed. Om acht uur stond er al iemand van de conservenfabriek aan de deur te bellen met de vraag waar ik bleef, want ik moest toch om 7 uur beginnen. Hij had de boodschap van dhr. Rådecker, dat ik direct bij hem op kantoor moest komen. Natuurlijk ging ik en op het kantoor gekomen vroeg dhr. Rådecker waarom ik niet op tijd op mijn werk was gekomen.

En ik vertelde hem: "Mijnheer Rådecker, toen U opstond, toen ging ik naar bed". Hij begreep me toen wel, maar ik moest toch meteen maar opladen en weer rijden.

Toen het slechter werd, zo omstreeks 1926, werd ik op het kantoor geroepen en zei dhr. Kooy, dat, nu het zo slecht ging, mijn salaris teruggebracht moest worden. In die tijd verdiende ik het hoogste loon van de conservenfabriek nl. f 25,-- per week, terwijl het gehele personeel f 23,-- per week verdiende. Ik vroeg dhr. Kooy, wat ik dan zou verdienen en hij zei: "Wel, net zoveel als de anderen, want jij verdient een topsalaris en dat kunnen wij niet handhaven". Toen heb ik hem maar meteen gezegd, dat ik 's zaterdags voor het laatst zou zijn en zó heb ik afscheid van m'n oude Adler en conservenfabriek van Kooy en Trompetter genomen.

Eens kwam er een schip met vaten inmaak (gezouten groenten) voor de wal. Het schip moest worden gelost en de vaten werden op de zg. ballastkade geplaatst. Deze kade werd zo genoemd, omdat er voorheen vaak schepen daar hun ballast losten. Veel van deze schepen kwamen destijds uit Engeland om in Medemblick "schapen" te laden. Veel later werden er nog wel restanten van de destijds neergeworpen ballast aangetroffen in de vorm van krijt.

Na de oorlog was de heer Kooy actief om zijn export uit te bereiden. Hij sloot zich aan bij de Vereniging van Conservenfabrieken. Een deputatie van de vereniging reisde naar Litouwen, waar vraag was naar conserven. En in Litouwen werd een groot leveringscontract afgesloten. Echter geld had men niet om deze leveranties te betalen, maar wel boden zij als betaling uitgebreide bossen aan.

En zo geschiedde. Leveringen naar Litouwen vonden plaats, echter vond er plotseling een regeringsomwenteling plaats en de nieuwe regering confisceerde alle buitenlandse bezittingen, waaronder ook de bossen. Een grote financiële strop dreigde en men wende zich tot de Nederlandse regering om hierin te bemiddelen, doch zonder resultaat. De Vereniging van conservenfabrieken zond een deputatie onder leiding van dhr. Kooy naar Litouwen om te trachten te redden, wat er nog te redden viel. Het eindigde in een grote financiële strop.

In het jaar 1922 werd boven de stoomketels een ruimte vrijgemaakt om enige batterijen accu's te plaatsen. Deze accu's werden opgeladen door de dynamo en zorgden ervoor, dat een stabiele electriciteitsvoorziening gewaarborgd was, ook in tijden, dat de dieselmotor niet draaide.

Op een mooie zomeravond in 1931 was bijna de gehele Medemblicker bevolking uitgelopen om aan de Westerdijk dhr. Schraa te verwelkomen. Deze had in Nijmegen de Vierdaagse gelopen en kwam nog even van Nijmegen wandelend naar Medemblick! Plotseling klonk het "brand - brand..." en een grote zwarte rookwolk steeg boven Medemblick omhoog. Allen spoedden zich naar de grote brand; het was de conservenfabriek! Dhr. Schraa kwam zonder het huldigend publiek alleen in Medemblick binnenwandelen. De brand betekende het jammerlijk einde van de conservenfabriek.

Het heeft enige jaren geduurd, voordat er overeenstemming werd bereikt tussen het Gemeentebestuur van Medemblick en de firma Kooy & Trompetter over de afbraak van het overblijvende gedeelte der fabriek en de overdracht van de grond. De Gemeente Medemblick was zeer gesteld op de overname, omdat het gelegenheid schiep om kasteel "Radboud" te ontmantelen. De conservenfabriek was voor de werkgelegenheid in Medemblick van groot belang. Het gehele jaar door was er een vaste personeelsbezetting van een vijftientig man, terwijl in de inmaaktijd het bestand wel een vijftig man bedroeg, terwijl er bovendien nog veel thuiswerkers waren. Deze hielden zich bezig met het afhaken van snij- en sperciebonen, welke dan verwerkingsklaar waren, d.w.z. de snijbonen werden door vrouwelijk personeel in de snijbonenmolens gestoken om versnipperd te worden. In het hoogseizoen kon het afhaalwerk soms moeilijk in zijn geheel in Medemblick gedaan worden en werd de Gemeente Hoorn ingeschakeld.

Na het bonenseizoen kwam de witte kool aanvoer los. Deze werd per schuit via de Oosterdijkgracht aangevoerd en op een loswal opgeslagen. Na ontbladerd te zijn werd de schoongemaakte kool per lorrie tegen de oude stadswal opgetrokken om in de fabriek verwerkt te worden. De fabriek was namelijk gedeeltelijk op de oude stadswal gebouwd.

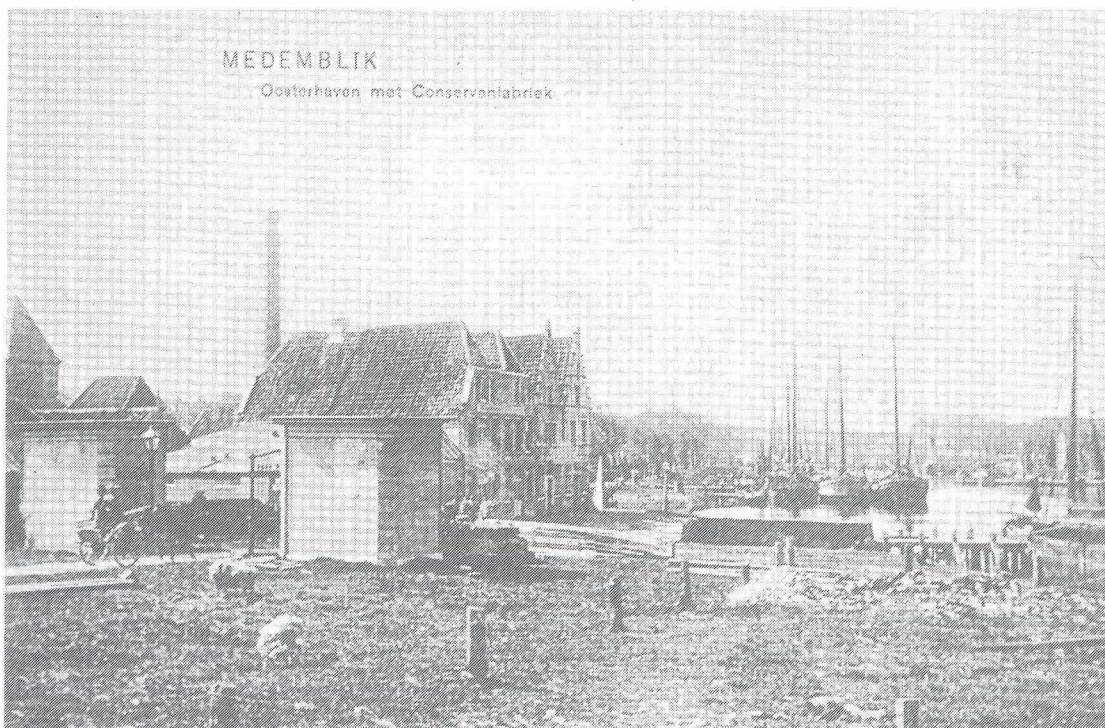
In de herfst en wintermaanden was de vaste kern van het personeel meestal in de fabriek of in het magazijn werkzaam, meestal met het klaarmaken van de verzendorders. De bussen conserven werden geschuurd en daarna geëtiketteerd en aanvankelijk in kisten verpakt, doch later in dozen.

De zuurkool werd in grote en kleine vaten verpakt. De verzending van de producten geschiedde meestal per beurtschipper. Deze kwam met zijn schip voor de laad- en lossteiger aan de Oosterhaven. Deze steiger was precies voor de fabriek aangelegd en men noemde deze wel de "Ballaststeiger" in verband met de "Ballastkaal".

Tot slot willen we gaarne nog enkele namen noemen van mensen, welke op de fabriek in de loop der jaren als vast personeel hebben gewerkt:

Als machinist:	de heren P. Sint, Van Schepen, J. Leenburg.
Als kok:	de heren J. Delfos, G. Windt en J. Vlam.
Als kuiper:	de heren A. van Veen en F. van Veen.
In andere functies:	de heren L. van Veen, D. van Veen, C. van Houts, H. van Houts, Joh. Zwarekant, L. de Jong, Joh. Lak, J. Goed, J. van Westen, J. Vis, Sj. van Westen, W. Veerman, A. de Vries, A. v. d. Zande.
Als boekhouder:	de heren J. Raat en D. Rådecker.
Als kantoorpersoneel:	de heren J. Winnubst, W. W. Schra, A. Buma, de dames M. Pereboom, T. Boekel, L. Fransen, A. Labordus en P. Kooy.

Dhr. P. Kooy overleed slechts 51 jaar oud.

Links: 2 Commiezenhuisjes (± 1920) vervingen de Oosterstadspoort (gesloopt ± 1850)